

2021.087

Archeologienota Wondelgem Buntstraat

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

19-5-2021

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Wondelgem Buntstraat (deelgemeente van Gent, provincie Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen meer dan 3000m² bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog. Het plangebied is de tweede fase van een grotere ontwikkeling, fase 1 situeert zich net ten zuiden van het terrein.

Het terrein, ca. 9672m² groot, heeft een min of meer rechthoekige vorm met een uitsparing in de noordzijde. Aan deze zijde grenst het terrein aan de Buntstraat, in het oosten aan de Vrouwenstraat. Centraal langs de Buntstraat is een L-vormige hoeve met enkele losse bijgebouwen aanwezig, die gebouwen zijn ook te bereiken via een grintweg langs de Vrouwenstraat. De hoeve is in de Inventaris Onroerend Erfgoed opgenomen als vastgesteld bouwkundig erfgoed en dateert vermoedelijk uit het eerste kwart van de 19de eeuw. In de noordoostelijke hoek is een weiland met boomgaard gelegen, met daarin helemaal in het noordoosten een smal L-vormig talud. De rest van het terrein is ook begroeid met gras en verspreid meerdere bomen. In het westen geeft het smalle, langwerpige perceel 318A4 uitweg naar de Buntstraat.

De oudst gekende benaming van de gemeente is "Gundinglehem", een Germaans toponiem opklimmend tot de Merovingische periode (6de-7de eeuw), voor het eerst vermeld in een charter van 966 tot 967. Het plangebied is echter veraf ten westen van de dorpskern gelegen. De oudste relevante kaart voor het plangebied die geraadpleegd kan worden betreft de Ferrariskaart uit ca. 1777. Het plangebied is op dat moment onbebouwd en in gebruik als landbouwgebied. De Vrouwenstraat en de Buntstraat zijn reeds aanwezig. Ten noorden bevinden zich de Kalemeersen, waarin de Lieve (meest zuidelijk) en de Kale stromen. Op enige afstand ten zuiden van het plangebied bevinden zich de wijk Bootestraete en enkele kasteelsites. Op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) worden langs de Buntstraat twee haakse gebouwvolumes afgebeeld, deze komen overeen met de huidige hoofdgebouwen. De rest van het terrein is onbebouwd. Op alle latere kaarten van de 19de eeuw en eerste helft 20ste eeuw zijn er geen wijzigingen op te merken; rond de gebouwen is een klein erf aanwezig, de rest van het terrein is vermoedelijk in gebruik als landbouwgrond. Op de luchtfoto van 1971 lijkt het alsof er nogal wat bomen aanwezig zijn op het terrein, op de foto van 1979-1990 gaat het vooral om grasland met daarin verspreid enkele bomen. Vanaf de foto van 2000-2003 is de ingangsweg vanaf de Vrouwenstraat te zien, sindsdien is de invulling van het plangebied niet meer ingrijpend gewijzigd.

Door de sterke verstedelijking, de vele industrieterreinen en de aanwezigheid van de R4 en enkele gegraven waterlopen is het oorspronkelijke landschap niet goed meer te herkennen. Eertijds was het gebied gelegen ten zuiden van de Kalemeersen, waarin de Durme/Kale en de Lieve stroomden. De Kale werd echter opgenomen in de Ringvaart, de Lieve – ooit de verbinding van Gent met het Zwin en dus de Noordzee - is geworden tot niet meer dan een gracht naast de R4. De Kalemeersen verdwenen onder de opgespoten gronden van de R4 en de industriezone langsheen de Ringvaart. De Kalemeersen zijn hierdoor niet meer herkenbaar op het digitale hoogtemodel. Wel is duidelijk dat het plangebied in een vlak, eerder laag gebied gelegen is, afgeboord door hogere zones verder

ten noorden en ten zuiden. Op siteniveau is te zien dat het centrale en zuidoostelijke deel hoger zijn gelegen dan de rest van het terrein (ca. +7,00 à +7,20m TAW tegenover ca. +6,50 à +6,80m TAW). In het noordoosten en langs de toegangsweg zijn enkele (kunstmatig) opgehoogde bermen te zien. Tussen het langwerpige, smalle perceel in het westen en het grote centrale perceel is een lager gelegen (+5,90m TAW) perceelsgreppel aanwezig. Bodemkundig kan een matig droge lemig zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont verwacht worden.

Het proefsleuvenonderzoek dat eind 2018 net ten zuiden van het terrein werd uitgevoerd, in het kader van de ontwikkeling van fase 1 van het grotere project waartoe ook het plangebied behoort, toonde aan dat door landbouwactiviteiten de podzolbodem is verstoord en is opgenomen in de teelaarde. Het archeologisch leesbare niveau bevond zich vlak onder de teelaarde, op de overgang naar de verbrokkelde ijzeraanrijkingshorizont, die niet overal binnen het onderzoeksgebied consequent aanwezig was. Deze bodemopbouw kan geëxtrapoleerd worden naar het huidige plangebied. Bij dit onderzoek werden enkel sporen uit de 19de en 20ste eeuw aangetroffen (perceelgreppels, sporen van een voormalige boomgaard en tuinderij). Er was geen archeologische site aanwezig en een verder onderzoek werd niet geadviseerd. Nochtans is de ruime regio rond het plangebied rijk aan archeologische sites van diverse periodes, waarbij de Kale en bijhorende zandrug een belangrijke rol spelen. Veel prospectievondsten en nederzettingssporen zijn aangetroffen op deze zandrug ten noorden van het plangebied. Ten zuiden van de Kale zijn dan weer funeraire structuren uit de late bronstijd aangesneden. Middeleeuwse sporen nabij de dorpskern wijzen op het belang van deze locatie in de ontwikkeling van de gemeente; de vele laatmiddeleeuwse en jongere walsites en kasteeltjes tonen de ouderdom en geprefereerde locatie aan van de verbinding van oost naar west doorheen Wondelgem.

Algemeen kan aan het plangebied een gemiddelde archeologische verwachting worden gegeven. Rekening houdend met de landschappelijke ligging, de bodemkundige situatie en de historische en archeologische informatie, is de kans niet onbestaande dat er op het plangebied archeologische sites met grondsporen bewaard zijn. Er zijn geen specifieke aanwijzingen dat het terrein een verhoogd potentieel heeft naar in situ bewaarde steentijdsites; hiervoor zijn de hogere zones ten noorden en zuiden meer geschikt, en ook de bodembewaring is niet optimaal voor dergelijke sites. Behalve de huidige bebouwing hebben er geen gekende diepgaande verstoringen plaatsgevonden, waardoor kan verondersteld worden dat eventueel aanwezige archeologische sites een goede bewaring zullen hebben.

Het plangebied is de tweede fase van een grotere ontwikkeling, fase 1 situeert zich net ten zuiden van het terrein. Het plangebied wordt omgevormd naar een woonpark, waarbij de huidige groene invulling zoveel als mogelijk blijft behouden. De bomen worden enkel gerooid waar dat noodzakelijk is voor de nieuwe ontwikkeling, de meeste bomen blijven behouden. De totale grootte van de verschillende deelzones waar de bomen behouden blijven, is ca. 2459m². Alle gebouwen van de hoeve worden afgebroken. Op deze locatie langs de Buntstraat wordt een meergezinswoning opgetrokken met daarin 20 appartementen. Het gebouw wordt volledig onderkelderd. Ten westen van het gebouw wordt een parkeerzone voorzien. Langs de oostelijke, zuidelijke en westelijke grens van het terrein worden 3 woonzones van respectievelijk 5, 6 en 6 individuele bouwloten ingericht. Bij elke van deze woningen wordt een achtertuin voorzien. In het zuidoosten en het -westen worden parkeerzones voorzien. De parkeerzone in de zuidoostelijke hoek verbindt het plangebied met het project van fase 1. Van noordwest naar zuidoost doorheen het plangebied wordt een slingerende

waterpartij aangelegd. Daarnaast zal een lusvormig pad het terrein doorsnijden van noord naar zuid, met uitweg naar de Buntstraat net ten westen van de meergezinswoning. Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden op de 4 zones die worden omgevormd naar een woonfunctie, en ter hoogte van de waterpartij. De bodemingreep voor de aanleg van het pad is eerder beperkt in diepte en heeft een smalle, langgerekte vorm. Op de rest van het terrein zijn er nauwelijks ingrepen en blijven het groene karakter en de bomen behouden.

Het plangebied kent een eerder gemiddelde archeologische verwachting. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. De geplande werken kunnen een impact hebben op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed, dat net onder de teelaarde wordt verwacht. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van het archeologische verleden van de landelijke omgeving rond Wondelgem en nabij de Kalemeersen. Er dient dus verder vooronderzoek plaats te vinden, in uitgesteld traject, na het slopen van de gebouwen en het rooien van de begroeiing.

Het verder vooronderzoek bestaat uit een proefsleuvenonderzoek, de modaliteiten hiervan worden hieronder behandeld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

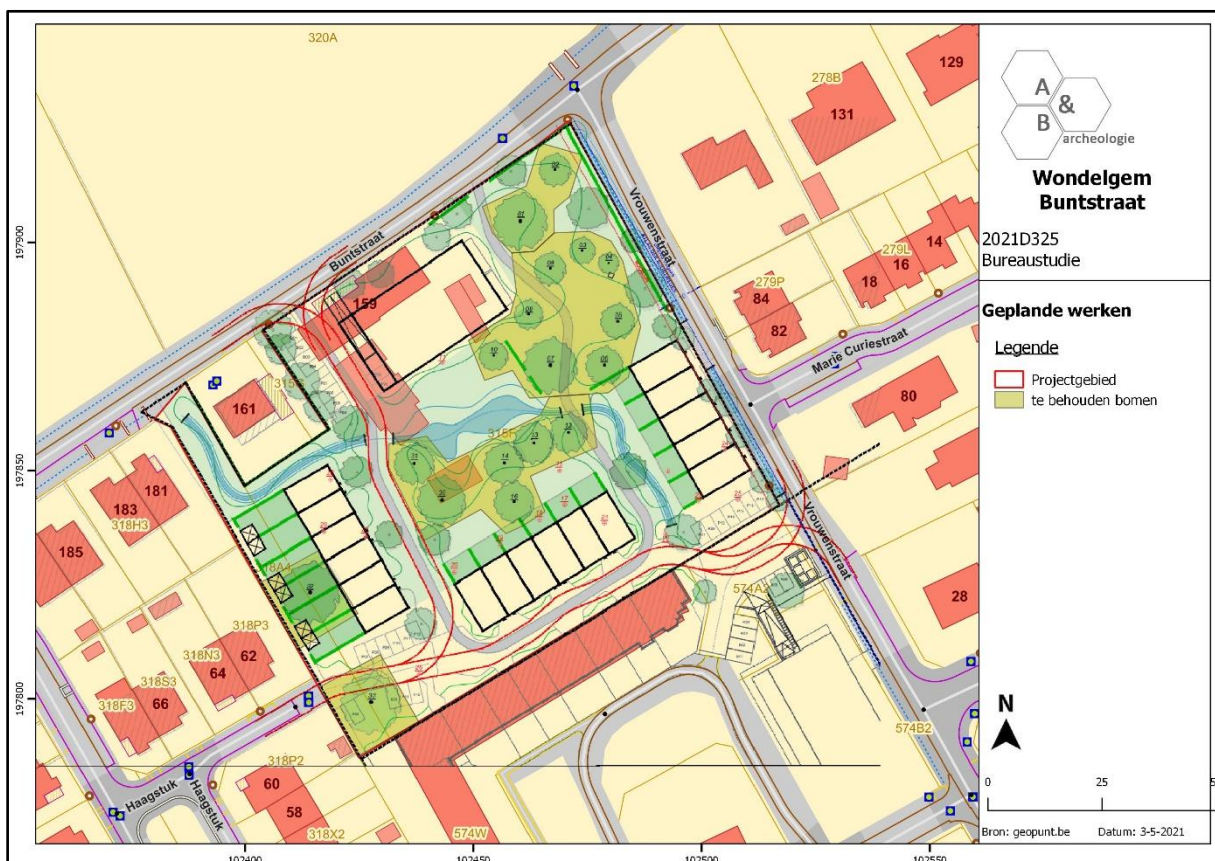
Locatiegegevens: Oost-Vlaanderen, Gent (Wondelgem), Buntstraat 159

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 102316,39 en Y: 197783,61; X: 102580,81 en Y: 197930,21

Oppervlakte plangebied: 9672m²

Kadastergegevens: Gent, afdeling 30 Wondelgem, Sectie C, perceel 315F, 318A4

Het plangebied komt niet volledig in aanmerking voor verder vooronderzoek. De huidige groene invulling blijft zoveel als mogelijk blijft behouden. De bomen worden enkel geroid waar dat noodzakelijk is voor de nieuwe ontwikkeling, de meeste bomen blijven behouden. De totale grootte van de verschillende deelzones waar de bomen behouden blijven, is ca. 2459m². Deze deelzones worden niet weerhouden voor verder vooronderzoek. Vooral in de noordoostelijke hoek van het plangebied zijn er tussen deze deelzones enkele kleine zones waar geen bomen aanwezig, maar waar ook geen werken gebeuren; deze zones worden ook uitgesloten van verder vooronderzoek. In totaal zal de niet-onderzoekbare zone ca. 3000m² groot zijn, waardoor de onderzoekbare oppervlakte ca. 6672m² zal bedragen.

Figuur 1 Aanduiding van het plangebied, de geplande werken en de te behouden bomen op de kadasterkaart (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).

Figuur 2 Aanduiding van het plangebied, de geplande werken en de te behouden bomen op de luchtfoto van 2020 (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

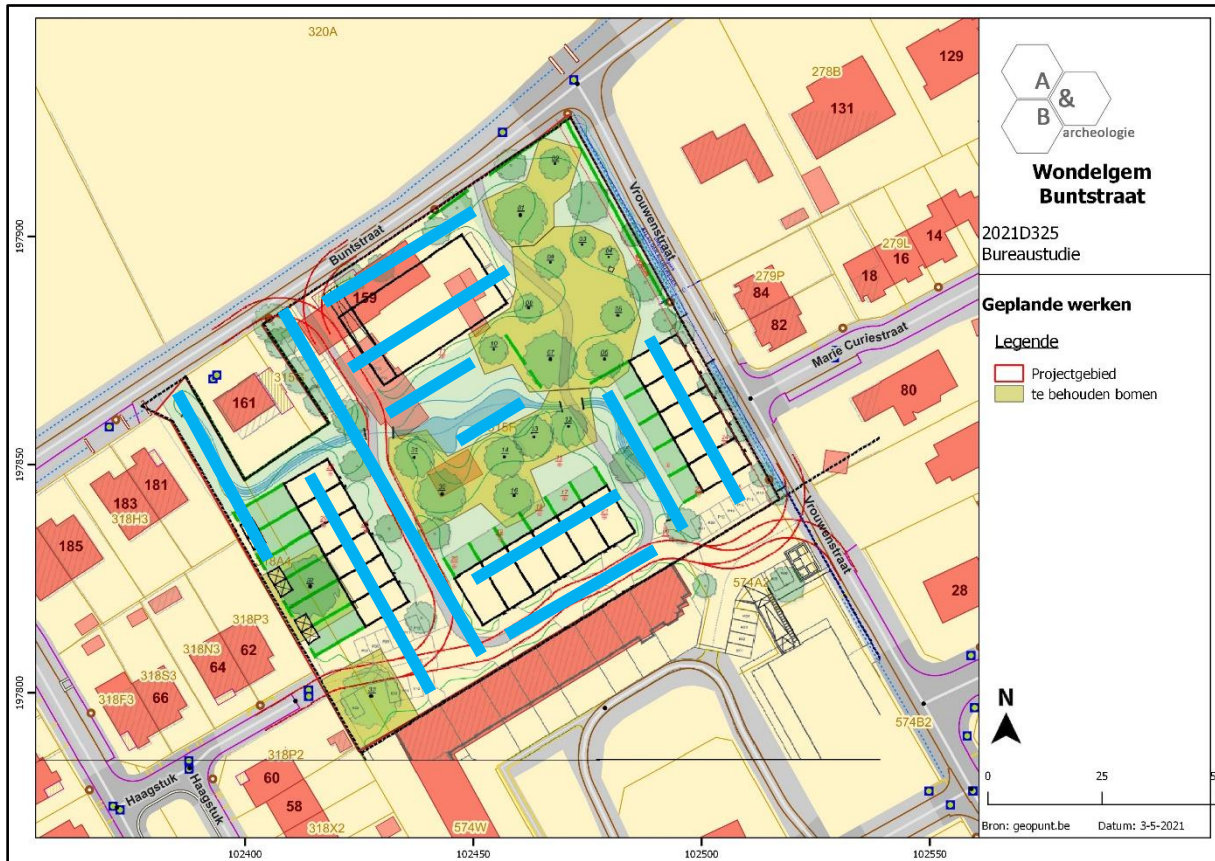
Voorafgaand het uitvoeren van het verder vooronderzoek dient het onderzoeksgebied vrijgemaakt zijn van obstakels (bvb. gebouwen, bomen). Hierbij is het van belang dat de bodemingrepen tot een minimum beperkt blijven en dat de funderingen, kelders, boomstronken,... niet verwijderd worden. Op die manier wordt vermeden dat niet-gedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. De ondergrondse elementen kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een site aanwezig is – tijdens/na een eventuele opgraving van het terrein.

- Proefsleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen deze deelzone, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van parallelle, ononderbroken proefsleuven, met een tussenafstand van 12 à 15m van middelpunt tot middelpunt. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en worden georiënteerd volgens de specifieke vorm van de deelzone waar ze kunnen worden aangelegd. Daarnaast worden extra volg-, dwarsleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Deze worden vrij gekozen door de uitvoerende erkende archeoloog tijdens het veldonderzoek. **Er wordt op gelet dat er geen sleuven of kijkvensters worden aangelegd binnen de bodemprojectie van de kruin van de te behouden bomen.**

Er wordt 10%, oftewel ca. 667m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 167m², door middel van volg-, dwarsleuven of kijkvensters, zodat in totaal zo 12,5% oftewel ca. 834m² onderzocht wordt.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Figuur 3 Indicatief sleuvenplan (blauw), de geplande werken en de te behouden bomen geprojecteerd op de kadasterkaart (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek op zandgronden.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.